

УДК 378.01

ВИЩА ФІЛОСОФСЬКА ОСВІТА У ФРАНЦІЇ ТА ІТАЛІЇ: «ВИКЛИКИ» ТА «ВІДПОВІДІ» ДЛЯ УКРАЇНИ

Соболь Т.В., Туренко В.Е., Ярмолицька Н.В.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

У статті детально та комплексно досліджено сучасний стан та проблеми сучасної вищої філософської освіти у Франції та Італії. Виявлено, що філософська освіта і наука у Франції здійснюється двома шляхами – через навчання у вищих школах та університетах. Досліджено, що філософська освіта в Італії спрямована перш за все на те, щоб випускник був у змозі використати інструменти, необхідні для ефективного спілкування між та управління інформацією. Також висвітлюються основні аспекти французької та італійської філософських освіт щодо можливості їх імплементації в контексті модернізації філософської освіти в Україні. Серед основних аспектів модернізації вітчизняної філософської освіти – це коментований переклад фахових текстів як форма бакалаврської та магістерської роботи, а також викладання курсів на філософському факультеті, які будуть сприяти розповсюдженню «Філософії для дітей» (P4C) на українських теренах.

Ключові слова: філософська освіта, Франція, Італія, вища освіта, модернізація філософської освіти, вітчизняна система освіти.

Постановка проблеми. Актуальність даної теми полягає в тому, що наразі в нашій державі відбувається імплементація Законів України «Про вищу освіту» та «Про наукову і науково-технічну діяльність». У зв'язку з цим виникає потреба модернізації вітчизняної філософської освіти і науки та її гармонізації з базовими принципами міжнародного освітньо-науково-простору. Одним з головних векторів, на які спирається осучаснення нашої системи освіти і науки – це безперечно європейські системи освіти.

Філософська освіта у навчальних закладах Європи має давню історію. Фактично наявність викладання філософських, теологічних дисциплін був основою для появи перших університетів (Болонський, Оксфордський, Кембріджський, Сорбонський). Через це є актуальним стає звернення та ґрунтовний аналіз національних філософських систем освіти у світі, зокрема у Західній Європі, а саме у Франції та Італії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наразі в зарубіжній науковій літературі присутні дослідження, які присвячені аналізу систем вищої філософської освіти в країнах Європейського Союзу, зокрема в Італії та Франції. Серед них можемо виділити такі як Т. Соколової [4], Л. Пенто [2], Т. Казачкова [8], Е. Кінкмана [9]. Також треба відзначити, що існує низка вітчизняних розвідок, в яких аналізується стан та проблеми у Вищій школі європейських держав, зокрема С. Сисоевої та Т. Кристопчук [1].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Слід зазначити, що хоча є певна кількість ґрунтовних наукових досліджень, присвячених аналізу філософської освіти у Франції та Італії, однак можемо констатувати, що наразі відсутні студії, які стосуються переосмислення даних систем освіти в контексті модернізації філософської освіти на Україні

Мета статті. Отже метою статті є висвітлення специфіки та особливостей вищої філософської освіти у Франції та Італії, а також можливості їх імплементації в контексті модернізації вітчизняної філософської освіти і науки.

Поставлена мета передбачає вирішення наступних завдань:

1) Висвітлення специфіки вищої філософської освіти у Франції та Італії;

2) Проаналізувати можливу імплементацію певних аспектів французької та італійської філософських систем освіти в контексті модернізації вітчизняної філософської освіти.

Виклад основного матеріалу.

Вища філософська освіта у Франції

Сучасна система французької освіти формувалась упродовж останніх двох сторіч та вважається однією із найбільш передових у світі. Основні її особливості – перевага державних навчальних закладів і безкоштовність навчання для всіх, включаючи іноземців (правда, університети стягують зі студентів номінальну плату). Французька освітня система має яскраво виражену національну специфіку. У цій країні своя система дипломів та вчених ступенів, особливий розподіл на цикли, і особливе відношення до дипломів державних навчальних закладів: вони, як правило, цінуються набагато вище, ніж дипломи приватних шкіл та університетів.

Вища освіта у Франції (в тому числі і філософська) нерівно поділена між двома типами освітніх установ: вищими школами та університетами. Перші собою являють престижні навчальні заклади, що готують майбутніх чиновників (до яких відносяться викладачі середніх та вищих навчальних закладів). На відміну від університету, під час вступу до вищої школи, майбутні студенти повинні пройти конкурс, і, щоб подолати його максимально успішно, більшість спочатку вступають до підготовчих курсів.

Необхідно зазначити, що іспит на звання агреже (в нашій системі – це бакалавр) формує певні методи дослідження, за якими закріплюється статус специфічно філософських. Дані методи використовуються в таких формах роботи, як коментар (commentaire) та твір (dissertation), постійно фігурують в освітньому процесі в якості контрольних випробувань студентів. Форма коментаря є більш суворою і являє собою аналіз невеликого уривку з філософського тексту. Тут від студента потрібне пояснення кожного слова, що використовується автором у фрагменті, відновлення логічного порядку розглянутих проблем, ходу думки автора, розвитку його аргументації.

Кожен автор і текст розглядаються як заздалегідь даний історичний факт: метою коментаря стає не дослідження певної філософської проблеми та пошук її вирішення, а «з'ясування» того, що саме мав на увазі той чи інший філософ в конкретній роботі. Умовно такий метод можна назвати історичною герменевтикою. На цю характерну рису французької університетської філософії неодноразово звертали увагу соціологи.

При всій його фундаментальності можемо побачити один явний недолік, про який пише західний соціолог Л. Пенто: «При обраному методі вимальовується явна опозиція між філософським виробництвом виключно університетського характеру і філософським виробництвом хоча б частково поза-університетським. Домінантою університетських філософських журналів є один-єдиний розділ – історія філософії, – в якому публікується 58% статей [2, с. 206]. Очевидно, що при такому підході філософія замінюється історією філософії, а значить у випускника філософського факультета досить обмежене коло на ринку праці; і це стосується навіть тих питань іспиту, де від кандидата вимагається самостійне міркування на ту чи іншу тему.

Хоча в принципі, як зауважує Т. Соколова: «В цілому коментування текстів і міркування на філософські теми слідує одним і тим же принципом, а від кандидата вимагають насамперед знання історії філософії. Звідси випливає висновок, що всі випробування іспиту на звання агреже зводяться до єдиного методу, який можна охарактеризувати як метод історичної герменевтики» [4, с. 233].

Через це постає питання, яким же чином вийти з ситуації, що виникла, як в університетах, так і у вищих школах. Така методологічна убогість не залишилася непоміченою у філософській середовищі. Дослідники, які дотримувалися інших поглядів на цілі та методи філософії і тому не знайшли своєї ніші в рамках університетів та вищих шкіл, змушені були шукати інші інститути для реалізації своїх наукових амбіцій. Вихід віднайшли у ряді інших установ французької системи Вищої школи, а саме Колеж де Франс та Інститут історії і філософії науки та техніки.

Колеж де Франс (і цей факт всіляко підкреслюється в офіційних документах) не готує до жодних іспитів і не видає дипломів. На лекції може прийти будь-який бажаючий, і це відноситься до всіх курсів, що в ньому читаються. У той же час Колеж де Франс відкритий для наукових досліджень, яким не знайшлося місця в межах університетських курсів. Це сприяє тому, що дисертанти, що працюють над невизначеними в академічному середовищі темами, вважають за краще проводити дослідження саме в Колеж де Франс, хоча процедура захисту проходить безпосередньо вже в їх alma mater.

Девіз Колеж де Франс – свобода наукового пошуку. Для цього передбачена гнучка система кафедр, що відкриваються під певний дослідницький проект. Наприклад, кафедра сучасної філософії була заснована в 1874 році і закріплена за Жаном Нурріссоном (1874-1899), Габріелем 214 Тардом (1900-1904), Анрі Бергсоном (1904-1921), Едуаром Ле Руа (1921-1940), Луї Лавельюм (1941-1951), Морісом Мерло-Понті (1952-1961)

Другою важливою установою, вільною від методологічного диктату філософського академічного середовища, є Інститут історії і філософії науки і техніки. П'ять підрозділів інституту (історії та філософії науки; логіки і мови; філософії фізики і складних систем; рішень, раціональності та інтеракції; філософія біології і медицини) працюють в контексті тих чи інших конкретних дослідницьких проектів, які мало представлені в університетській освіті. Однак, на відміну від Колеж де Франс, Інститут організовує захист дисертацій і курує ряд магістерських програм з логіки і філософії науки на базі університетів Париж I і Париж IV.

Хоча Колеж де Франс та Інститут історії і філософії науки та техніки знаходяться в безпосередній залежності від університетів і вищих шкіл, оскільки саме академічне середовище відповідає за базову освіту майбутніх філософів, їх діяльність багато в чому сприяє оновленню пануючого філософського канону у французькій Вищій школі.

Італійська модель вищої філософської освіти

Треба сказати, що як у Франції, так і в Італії викладання філософії здійснюється і в середній школі [9, р. 40]. Необхідно зазначити, що для одержання диплома laurea (бакалавр) з філософії потрібно вчитися чотири-шість років (залежно від університету). Наступний ступінь, що відповідає магістерській, називається Diploma universitario. Курс триває три роки. Після завершення курсу будь-якого рівня студенти захищають дипломну роботу. Основу оцінки за неї становить середнє арифметичне результатів всіх складених студентом іспитів. Залежно від виступу на захисті комісія може понизити або підвищити кінцеву оцінку. Навчальний рік починається 5 листопада й закінчується 31 травня. Впродовж року буває три сесії, і кожний студент сам вирішує, коли і які іспити йому складати (за винятком деяких обов'язкових на кожному факультеті), тому що студенти мають право на свій індивідуальний навчальний план) [1, с. 81].

Серед основних аспектів які висуваються до випускника філософського факультету наступні:

1. набуття глибоких знань з історії філософської та наукової думки з найдавніших часів до сучасності, а також достатню інформацію про актуальні дискусії в різних галузях філософських досліджень (теоретична філософія, логіка, епістемологія, мовознавство, естетика, етика, релігія, політика);
2. вміння оперувати термінологією і методами щодо аналізу проблем, мати можливість обговорювати пункти і тексти заходу на посадку, іноді на мові оригіналу, а також зрозуміти, як використовувати бібліографічні інструменти; придбали компетенції в питаннях прикладної етики (в області біології, бізнесу, роботи, політики, економіки та комунікації);
3. бути в змозі використати інструменти, необхідні для ефективного спілкування та управління інформацією [8].

Причому ці уміння та навички закладаються не з вступом на філософські відділення в тому чи іншому ВУЗі Італії, а зі шкільних років. Це здійснюється завдяки викладанню «Філософія для дітей» (P4C). Необхідно відзначити, що в

Італії досить є поширеною програма. Ця програма виникла через те, що звичайна філософська освіта тренує порівняно обмежений набір навичок мислення та розсудку, необхідних для читання, письма, говоріння, математичних операцій, експерименту, і дуже мало робить для напрацювання вмінь вищого типу – думати логічно, критично, творчо, контекстуально, аргументативно, діалогічно. В даній країні цілком розуміють, що вічно проблемний, «запитуючий» характер філософії, можливість поліваріантних відповідей, рефлексивне ставлення до інструментів пізнання, вимога логічності і послідовності, залучення в ній когнітивних, етичних та естетичних здатностей свідомості роблять її інструменти унікальними та незамінними для здобуття навичок неdogматичного, гнучкого, контекстуального і водночас строгого та доказового мислення.

Універсальність філософських категорій дозволяє долати фрагментарність шкільного зна-

ння, зробити його осмисленим для сприйняття. Вже не кажучи про те, що для тих людей, які починають доросле життя дисциплінарні межі філософії дають можливість на будь-які теми, в тому числі і моральні, і сенсожиттєві, в тим самим рефлексивно, не стихійно, визначатися у своїх життєвих орієнтирах [9; 24-25].

Взагалі, треба наголосити на тому, що систему освіти (в т.ч. і філософської) у двох європейських країнах та нашу вітчизняну краще зобразити наочно, тобто у вигляді таблиці.

Разом з тим, слід відзначити, що проблема модернізації філософської та політологічної освіти України, на думку С. Руденка, полягає не стільки у приведенні її у відповідність до європейських стандартів (адже для цього достатньо було б просто «перенести» європейські принципи у нормативно-правові акти України), скільки у тому, щоб ця модернізація, будучи гармонізованою із освітньо-науковими стандартами ЄС,

Таблиця

Порівняльна таблиця систем вищої освіти в Україні, Франції та Італії

Формування системи вищої освіти	Україна	Франція	Італія
Органи управління	Міністерство освіти і науки України, Управління освіти і науки обласних державних адміністрацій, адміністрації вищих навчальних закладів, органи студентського самоврядування	Міністерство освіти, навчальні заклади з розвинутою структурою	Міністерство університетів і науково-технологічних досліджень: планувати і здійснювати розвиток наук, досліджень; складати трирічні плани розвитку ун-в; розподіляти кошти між закладами згідно з законом; координувати участь Італії у міжнародних програмах
Структура освітньої системи	бінарна	бінарна	унітарна
Типи вищих навчальних закладів	Університети, академії, інститути, консерваторії, коледжі, технікуми	Університети, заклади із селективним зарахуванням: вищі школи, університетські технологічні інститути, секції вищих техніків, спеціалізованої (вищої) школи	Університети: (державні й «вільні» самоуправління), неуніверситетські заклади: інститути мистецтв під егідою інспекторату мистецького навчання, інститути під егідою інших міністерств
Документи про освіту, кваліфікації, ступені, термін навчання/кількість кредитів	Диплом молодшого бакалавра – неповна вища освіта – 90-120 ЕКТС диплом бакалавра – базова вища освіта – 180-240 ЕКТС, диплом магістра – повна вища освіта – 90-120 ЕКТС, диплом доктора філософії – 30-60 ЕКТС	Диплом першого циклу про загальну (DEUG) або науково-технічну (DEUST) університетську освіту – 2 роки; другого циклу – диплом ліценціата (licence) після першого року, а диплом магістра (maitrise) після другого; третій цикл – диплом про спеціальну вищу освіту (DESS) або поглиблену освіту (DEA)	Diploma universitario – короткий цикл 2-3 роки; Diploma di laurea – регульовані професії повний цикл 4-6 роки; Diploma di specializzazione – професійна кваліфікація спеціаліста додаткові 1-2 роки; Diploma di ricerca (Ph.D.) – доктор наукових досліджень 3-5 років
Навчання студентів-іноземців	Рівний доступ для всіх громадян на засадах ЗНО	Посідає третє місце у світі з прийому учнів-іноземців. Вимоги до студентів: знання мови, мати грант, визнання документа про освіту від закладу, де буде навчатися	Визнаний атестат, іспит з італійської мови, конкурсні екзамені, резервування місць. Місця надаються у такому порядку: громадянам країн ЄС; країн, що розвиваються; країнам без вищої освіти або немає бажаної програми
Визнання закордонної кваліфікації	Підписано основні конвенції Ради Європи та ЮНЕСКО про взаємовизнання Дипломів, укладено також двосторонні угоди. Визнання дипломів про вищу освіту та наукові ступені здійснюється через окрему експертизу	Підписано майже всі міжнародні конвенції; укладено двосторонні угоди з багатьма країнами	Визнає міжнародні та європейські бакалаврати; Франція, Бельгія, Іспанія автоматично визнаються атестати; Франція та Іспанія передача кредитів; Франція, Іспанія, Німеччина – двосторонні угоди про визнання дипломів з університетами

враховувала історичні й сучасні особливості розвитку української культури, забезпечила збереження й розвиток кращих здобутків національної освіти й науки, освітніх традицій та наукових шкіл, навіть якщо вони за своєю формою і змістом не «вписуються» у загальноприйняті у міжнародному просторі формулювання.

Більш того, «механічне» приведення у відповідність національних освітніх стандартів до міжнародних, суперечить базовим принципам Болонського процесу, який спрямований на досягнення порівнюваності, сумісності, гармонізованості освітніх структур, але ні в якому разі на досягнення одноманітності, уніфікованості, директивної підпорядкованості освітнього простору. Розв'язання цієї проблеми, на нашу думку, є можливим лише на основі комплексного філософсько-культурологічного аналізу процесів формування освітньо-наукового простору України та країн ЄС, шляхом розробки нових методологічних підходів та практичних методик узгодження національних освітньо-наукових традицій із освітньо-науковими стандартами ЄС [3, с. 44].

Серед можливих аспектів модернізації філософської освіти в Україні в контексті аналізу вищої філософської освіти у Франції та Італії можна зазначити наступні моменти:

1) коментований переклад фахових текстів як форма бакалаврської та магістерської роботи.

З приводу цього, сучасний український філософ Олег Хома зазначає: «Коментований переклад фахових текстів – найбільш адекватна форма роботи для магістрантів та навіть аспіран-

тів. – Це помилка – вимагати від них розбудови власних розвинених концепцій у царині загальної методології та порівняльних досліджень. Магістратура – це той етап, коли людина має засвоїти ремесло; в нашому випадку – вміння працювати з оригінальними текстами, що лише й можуть бути надійною емпіричною базою якісного історико-філософського дослідження. Я впевнений, що старанний студент цілком спроможний перекласти фрагмент тексту на досить високому рівні. А якщо робота відбувається за підтримки досвідченого керівника, такі переклади можна сміливо публікувати у фахових виданнях, де їх читатимуть інші фахівці» [Див.: 5].

Однак слід зазначити, що у випадку запровадження такої форми підсумкової оцінки компетентності студентів на філософських факультетах (та випускаючих кафедр) в Україні, то в нього досить обмежене коло на ринку праці; і він навряд чи зможе себе знайти в соціумі як фахівець.

2) Запровадження в системі вищої філософської освіти викладання курсів, які будуть сприяти популяризації всесвітньовідомої програми «Філософія для дітей» (Р4С).

Висновки та пропозиції. Отже, проаналізувавши вищі філософські системи у Франції та Італії у зв'язку з модернізацією філософської освіти в Україні можна зробити висновок, що цілком правомірним було б запровадження коментований переклад фахових текстів як форма бакалаврської та магістерської роботи, а також підготовка фахівців, які будуть здатні працювати за програмою «Філософія для дітей».

Список літератури:

1. Освітні системи країн Європейського Союзу: загальна характеристика: навчальний посібник / С.О. Сисоєва, Т.Є. Кристопчук; Київський університет імені Бориса Грінченка. – Рівне: Овід, 2012. – 352 с.
2. Пенто Л. Ескиз философского поля Франции в 1960-1980-гг. / Л.Пенто // Логос 2004 № 3-4 (43). – С. 203-217.
3. Руденко С.В. Модернізація філософської та політологічної освіти України у контексті європейських освітньо-наукових стандартів / С.В. Руденко // «Дні науки філософського факультету – 2015», Міжн. наук. конф. (2015; Київ). Міжнародна наукова конференція «Дні науки філософського факультету – 2015», 21–22 квіт. 2015 р.: [матеріали доповідей та виступів] / редкол.: А. Є. Конверський [та ін.]. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2015. – Ч. 2. – С. 43-44.
4. Соколова Т. Особенности философского образования: случай Франции / Т. Соколова // Логос – 2013 – № 1 (91) – С. 233.
5. Ясна І. Коментований переклад як форма магістерської дисертації та філософська лексикографія: новації кафедри історії філософії КНУ імені Тараса Шевченка / Електронний ресурс / Режим доступу: <http://www.edu-trends.info/commented-translation/>
6. Kasachkoff T. Teaching Philosophy: Theoretical Reflections and Practical Suggestions. – Rowman & Littlefield, 2004. – 241 p.
7. Kenkmann A. Teaching Philosophy. – A&C Black, 2009. – 218 p.
8. Study in Italy / Електронний ресурс / Режим доступу: <http://www.study-in-italy.it/study/philosophy.html>
9. Teaching philosophy in Europe and North America – UNESCO, 2011. – 100 p.

Соболь Т.В., Туренко В.Э., Ярмолицкая Н.В.

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко

ВЫСШЕЕ ФИЛОСОФСКОЕ ОБРАЗОВАНИЕ ВО ФРАНЦИИ И ИТАЛИИ: «ВОПРОСЫ» И «ВЫЗОВЫ» ДЛЯ УКРАИНЫ

Аннотация

В статье подробно и комплексно исследовано современное состояние и проблемы современного высшего философского образования во Франции и Италии. Выявлено, что философское образование и наука во Франции осуществляется двумя путями – через обучение в высших школах и университетах. Доказано, что философское образование в Италии направлена прежде всего на то, чтобы выпускник был в состоянии использовать инструменты, необходимые для эффективного общения между и управления информацией. Также освещаются основные аспекты французской и итальянской философских образований о возможности их имплементации в контексте модернизации философского образования в Украине. Среди основных аспектов модернизации отечественной философской образования – это комментируемое перевод профессиональных текстов как форма бакалаврской и магистерской работы, а также преподавание курсов на философском факультете, которые будут способствовать распространению «Философии для детей» (P4C) на украинской территории.

Ключевые слова: философское образование, Франция, Италия, высшее образование, модернизация философского образования, отечественная система образования.

Sobol T.V., Turenko V.E., Yarmolitska N.V.

Taras Shevchenko National University of Kyiv

HIGHER PHILOSOPHICAL EDUCATION IN FRANCE: QUESTION AND ASK FOR UKRAINE

Summary

The article in detail and comprehensively investigated the current state and problems of modern philosophy of higher education in France and Italy. Revealed that philosophical education and research in France in two ways – through education in high schools and universities. Investigated that philosophical education in Italy aimed primarily at ensuring that the graduate was able to use the tools necessary for effective communication between management and information. Also highlights the main aspects of French and Italian philosophical education on the possibility of their implementation in the context of the modernization of philosophical education in Ukraine. The main aspects of the modernization of the national education philosophy – a commented translation of texts as a form of professional bachelor and master's work, and teaching courses at the Faculty of Philosophy, which will promote the spread of «Philosophy for Children» (P4C) on Ukrainian territory.

Keywords: philosophical education, France, Italy, higher education, modernization of philosophical education, national education system.